

שכם – "שם כבוד מלכותו"
(תחת המקורות נמצא תמלול של השיעור)

א. בראשית פרק לז

(יב) וַיֵּלֶכְוּ אַחִיו לְרַעוֹת אֶת צֶאֱן אֲבִיהֶם בְּשָׂכָם:
(יג) וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל יוֹסֵף הֲלוֹא אַחִיךָ רַעִים בְּשָׂכָם לָכֵה וְאַשְׁלַחְךָ אֲלֵיהֶם וַיֹּאמֶר לוֹ הַנְּנִי:
(יד) וַיֹּאמֶר לוֹ לָךְ נָא רֵאָה אֶת שְׁלוֹם אַחִיךָ וְאֶת שְׁלוֹם הַצֶּאֱן וְהַשְׁבִּנִי דָבָר וַיִּשְׁלַחְהוּ מֵעֵמֶק חֲבֵרוֹן וַיָּבֵא שָׂכְמָה:

ב. רש"י בראשית פרק לז פסוק יד

(יד) מעמק חברון - והלא חברון בהר, שנאמר (במדבר יג כב) ויעלו בנגב ויבא עד חברון, אלא מעצה עמוקה של [אותו] צדיק הקבור בחברון, לקיים מה שנאמר לאברהם בין הבתרים (לעיל טו יג) כי גר יהיה זרעך: ויבא שכמה - מקום מוכן לפורענות, שם קלקלו השבטים, שם ענו את דינה, שם נחלקה מלכות בית דוד, שנאמר (מ"א י"ב א) וילך רחבעם שכמה וגו':

ג. תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף קב עמוד א

+מלכים א' י"ב+ וילך רחבעם שכם כי שכם בא כל ישראל להמליך אתו, תנא משום רבי יוסי: מקום מזומן לפורענות. בשכם עינו את דינה, בשכם מכרו אחיו את יוסף, בשכם נחלקה מלכות בית דוד.

ד. בראשית רבה (וילנא) פרשה פד

ו א"ר שמואל בר נחמן אלה תולדות יעקב יוסף לא היה צריך קרא למימר כן אלא אלה תולדות יעקב ראובן, אלא מה ת"ל יוסף אלא שכל מה שאירע לזה אירע לזה, מה זה נולד מהול אף זה נולד מהול, מה זה אמו עקרה אף זה אמו עקרה, מה זה אמו ילדה שנים אף זה אמו ילדה שנים, מה זה בכור אף זה בכור, מה זה נתקשה אמו בלידה אף זה נתקשה אמו בשעת לידה, מה זה אחיו שונא אותו אף זה אחיו שונאים אותו, מה זה אחיו בקש להרגו אף זה בקשו אחיו להרגו, מה זה רועה אף זה רועה, זה נשטם וזה נשטם, זה נגנב שתי פעמים וזה נגנב שתי פעמים, זה נתברך בעושר וזה נתברך בעושר, זה יצא לחוצה לארץ וזה יצא לחוצה לארץ, זה נשא אשה מחוצה לארץ וזה נשא אשה מחוצה לארץ, זה הוליד בנים בחוצה לארץ וזה הוליד בנים בחוצה לארץ, זה ליווה מלאכים וזה ליווה מלאכים, זה נתגדל ע"י חלום וזה נתגדל ע"י חלום, זה נתברך בית חמיו בשבילו וזה נתברך בית חמיו בשבילו, זה ירד למצרים וזה ירד למצרים, זה כלה את הרעב וזה כלה את הרעב, זה משביע וזה משביע, זה מצוה וזה מצוה, זה מת במצרים וזה מת במצרים, זה נחנט וזה נחנט, זה העלו עצמותיו וזה העלו עצמותיו.

ה. רש"י בראשית פרק לז פסוק א

(דבר אחר וישב יעקב הפשתני הזה נכנסו גמליו טעונים פשתן, הפחמי תמה אנה יכנס כל הפשתן הזה, היה פיקח אחד משיב לו ניצוץ אחד יוצא ממפוח שלך ששורף את כולו, כך יעקב ראה כל האלופים הכתובים למעלה, תמה ואמר מי יכול לכבוש את כולן, מה כתיב למטה (פסוק ב) אלה תולדות יעקב יוסף, דכתיב (עובדיה א יח) והיה בית יעקב אש ובית יוסף להבה ובית עשו לקש, ניצוץ יוצא מיוסף שמכלה ושורף את כולם):

ו. רש"י בראשית פרק לז פסוק כה

(כה) כאשר ילדה רחל את יוסף - משנולד שטנו של עשו, שנאמר (עובדיה א יח) והיה בית יעקב אש ובית יוסף להבה ובית עשו לקש, אש בלא להבה אינו שולט למרחוק, משנולד יוסף בטח יעקב בהקב"ה ורצה לשוב:

ז. בראשית פרק לט

(ב) וַיְהִי יְקִינֹק אֶת יוֹסֵף וַיְהִי אִישׁ מְצָלִיחַ וַיְהִי בְּבֵית אֲדֹנָיו הַמִּצְרִי:
(ג) וַיֵּרָא אֲדֹנָיו כִּי יְקִינֹק אֶתוֹ וְכָל אֲשֶׁר הוּא עֹשֶׂה יְקִינֹק מְצָלִיחַ בְּיָדוֹ:

ח. רש"י בראשית פרק לט פסוק ג

(ג) כי ה' אתו - שם שמים שגור בפיו:

ט. בראשית פרק ל

(כג) וַתַּהַר וַתֵּלֶד בֵּן וַתֹּאמֶר אֶסֶף אֱלֹהִים אֶת חֲרַפְתִּי:
(כד) וַתִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ יוֹסֵף לֵאמֹר יוֹסֵף יְקִינֹק לִי בֶן אַחֵר:
(כה) וַיְהִי כַּאֲשֶׁר יָלְדָה רַחֵל אֶת יוֹסֵף וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל לְבָן שְׁלַחְנִי וְאַלְכֶה אֶל מְקוֹמִי וְלֹאֲרָצִי:

י. מדרש תנחומא (בובר) פרשת ויצא סימן כ

וכיון שילדה לאה ליעקב, היתה רחל מצירה, לומר שמא יטלנה עשו מאחר שלא הולדתי בן, וכיון שילדה ליוסף אמרה אסף אלהים את חרפתי, ואין חרפה אלא ערלה, שנאמר כי חרפה היא לנו (בראשית לד יד)

יא. יונתן בראשית פרק ל פסוק כג

(כג) וַאֲיִתְעַבְרַת וַיִּלְדַת בֵּר וַאֲמַרְת כְּנִשׁ יְיָ יֵת חִסוּדִי וְהִיכִדִּין עֲתִיד יְהוֹשֻׁעַ בְּרִיָּה דְיוֹסֵף לְמִכְנוֹשׁ יֵת חִסוּדָא דְמִצְרַיִם מֵעַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלִמְגַזְר יִתְהוּם מֵעִיבְרָא לְיִרְדְנָא

יב. בראשית פרק מח

וַאֲנִי נָתַתִּי לָךְ שָׂכָם אֶחָד עַל אַחִיךָ אֲשֶׁר לָקַחְתִּי מִיַּד הָאֱמֹרִי בְּחַרְבִּי וּבְקִשְׁתִּי: פ

יג. אונקלוס בראשית פרק מח פסוק כב

(כב) ואנא יהבית לך חולק חד יתיר על אחך דנסיבית מיידא דאמוראה בחרבי ובקשתתי (בצלותי ובבעותי):

יד. "ויאתיו" – פיוט למוסף בימים נוראים

יְיָוֵה שָׂכָם אֶחָד לְעַבְדְּךָ. וַיִּרְאוּךָ עִם שְׁמֵשׁ מְבַקְשֵׁי פְנֶיךָ

טו. שפת אמת – פרשת וישלח (תרלא)

שכם שמעתי מאא"ז מו"ר זצלה"ה ר"ת שכם שם כבוד מלכותו. והוא כנ"ל המשכת רצונו ית' גם בתוך הטבע. ולזה צריך שמירה. ודינה יצאתה יותר מדאי. ועיקר העצה על זה הוא המצות כי כל נברא יש לו חיות מתורה ומצות הכתובים בה

כמ"ש בזוה"ק שהעולם מכוון נגד תרי"ג אברים וגידים של אדם ע"ש פ' תולדות. וע"י כל מצוה שמכוון נגד אבר מיוחד ניתקן מה שתלוי בהבריאה באבר וגיד זה ועי"ז ניטל ההסתר ויוכל האדם לעשות עשי' גשמי בדבקות השי"ת:

טז. בראשית פרק לג

(יח) וַיְבֹא יַעֲקֹב שְׁלֹם עִיר שְׁכֵם בְּאֶרֶץ כְּנָעַן בְּבֵית אֶרְם וַיִּחַן אֶת פְּנֵי הָעִיר:
(יט) וַיִּקַּח אֶת חֵלְקֵת הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר נָטָה שָׁם אֱהֱלֹ מִיד בְּנֵי חֲמוֹר אָבִי שְׁכָם בְּמַעֲהָ קְשִׁיטָה:
(כ) וַיִּצְבֹּ שָׁם מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא לוֹ אֵל אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: ס

יז. רמב"ן בראשית פרק לג פסוק כ

ועל דרך האמת הוא כמדורש רבותינו שדרשו רבותינו במסכת מגלה (יח א) מנין שקראו הקב"ה ליעקב אל, שנאמר ויקרא לו אל אלהי ישראל. ויש בענין הזה סוד גדול הזכירוהו עוד בבראשית רבה (עט ח) בלשון אחר, אמר לו, אתה אלוה בעליונים ואני אלוה בתחתונים. ירמזו למה שהם אומרים תמיד שאיקונין של יעקב חקוקה בכסא הכבוד. והכונה שהשכינה שורה בארץ ישראל. והמשכיל יבין:

יח. צדקת הצדיק (ר' צדוק הכהן מלובלין)

קעא) יש מקום מוכן לצער חס ושלום כמו שאמרו ז"ל בחלק (סנהדרין ק"ב). בשכח מקום וכו' וכן זמן כמו שאמרו ז"ל (שם) עת וכו' וכמו שאמרו (תענית כ"ט ע"ב) בר ישראל דאית ליה דינא וכו' באב וכו' וכן בנפש כדרך שאמרו ז"ל (שם כ"ה). בר' אלעזר בן פדת וטובא. ואיך יצויר זה שמוכן מתחילת בריאה לרע חס ושלום והלא מפי עליון לא תצא הרעות (איכה ג' ל"ח):

אבל באמת לשון חכמים מרפא שאמרו ז"ל מוכן לפורעניות לשון פירעון רק דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא (קידושין ל"ט ע"ב) רק פירעון העבירות אם לא שזכה לטעום מפרי מעשיו בעולם הזה או מאותן מצוות שיש להם פירות. ואותו הזמן מקום ונפש הוא מוכן לקבל פירעון מה שנשתכר. ומה דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא היינו משום דהקב"ה נותן מלא עומסו וכו' (סנהדרין ק'). ואי אפשר בעולם הזה לקבל רוב טובה שהוא כלל. ובאותו מקום זמן ונפש שנשפע הפירעון ושכרו של השם יתברך מצד ריבוי השפע נעשה חס ושלום פורעניות לרע כידוע בסוד שבירתן של כלים זוהי מיתתן על ידי ריבוי האור וכן אמרו ז"ל (פרקי דר' אליעזר פרק ל"ד) על פסוק (שמות ל"ג כ') לא יראני הא בשעת מיתתן רואה: ולכן אמרו ז"ל (יומא נ"ד ע"ב) שמצאו כרובים מעורים אף על פי שלא היו עושין רצונו של מקום. כי אז היה תוקף ריבוי שפע האור ולכך זכה יחזקאל למראות אלהים. ומי שזוכה באמת מקבל פירעון הטובה אז. שזה ענין לידת משיח בט' באב.

יט. בראשית רבה (וילנא) פרשת ויצא פרשה ח

יא ויקח מאבני המקום, ר' יהודה ור' נחמיה ורבנן, ר' יהודה אמר שנים עשרה אבנים נטל כך גזר הקב"ה שהוא מעמיד שנים עשר שבטים, אמר אברהם לא העמידן, יצחק לא העמידן, אני אם מתאחות הן שנים עשר אבנים זו לזו יודע אני שאני מעמיד י"ב שבטים כיון שנתאחו י"ב אבנים זו לזו ידע שהוא מעמיד י"ב שבטים

כ. פסיקתא זוטרתא (לקח טוב) בראשית פרק לג

(כ) ויצב שם מזבח ויקרא לו. לא אמר ויבן שם מזבח, אלא ויצב שם, לפי שהבנין הוא באבנים גדולים וקטנים וחומר, אבל מצבה היא בלא בנין, כי הקים את האבנים ועשאום מזבח:

כא. בראשית רבה (וילנא) פרשת וישלח פרשה פ

ר' חנינא בשם ר' אבא הכהן בר' אליעזר פתח (איוב ו) למס מרעהו חסד, מנעת חסד מן אחוך היא נסבת לאיוב שאינו לא גר ולא מהול, לא בקשת להשיאה למהול הרי היא נישאת לערל, לא בקשת להשיאה דרך היתר הרי נישאת דרך איסור ותצא דינה וגו'.

כב. בראשית פרק ל

(כא) וְאַחַר יְלֵדָה בֵּית וַתִּקְרָא אֶת שְׁמָהּ דִּינָה:

כג. רש"י בראשית פרק ל פסוק כא

(כא) דינה - פירשו רבותינו שדנה לאה דין בעצמה אם זה זכר לא תהא רחל אחותי כאחת השפחות, והתפללה עליו ונהפך לנקבה:

כד. תלמוד בבלי מסכת יומא דף נד עמוד ב

אמר ריש לקיש: בשעה שנכנסו נכרים להיכל ראו כרובים המעורין זה בזה, הוציאון לשוק ואמרו: ישראל הללו, שברכתן ברכה וקללתן קללה, יעסקו בדברים הללו? מיד הזילום, שנאמר +איכה א+ כל מכבדיה הזילוה כי ראו ערותה.

כה. חידושי הריטב"א מסכת יומא דף נד עמוד ב

בשעה שנכנסו עו"ג להיכל מצאו כרובין מעורין זה בזה. הקשה הרב בן מיגא"ש ז"ל דהא בב"ב (צ"ט א') אמרינן שלא היו פניהם איש אל אחיו אלא כשהיו עושין רצונו של מקום, ויש מתרצים דהתם בכרובים דמשה אבל הכא בכרובים דצורתא שבכותלים תמיד היו מעורין, ותימא דא"כ היכי אמרינן לעיל שהיו מראין להם כרובין דצורתא להראות חיבתן לפני המקום, והנכון כמו שפי' הרא"ם ז"ל דהני נמי בנס היו מעורין עכשיו אלא שנעשה נס לרעה כדי לגלות ערותן.

כז. תלמוד בבלי מסכת גיטין דף נה עמוד ב

אמר רבי יוחנן, מאי דכתיב: +משלי כ"ח+ אשרי אדם מפחד תמיד ומקשה לבו יפול ברעה? אקמצא ובר קמצא חרוב ירושלים, אתרנגולא ותרנגולתא חרוב טור מלכא, אשקא דריספק חרוב ביתר.

שכם, מקום מזומן לפורענות או ש'ם כ'בוד מ'לכותו?

הסוגיה שאנחנו ננסה ללמוד היום בעזרת ה' היא הסוגיה של המקום הזה שנקרא שכם. אנחנו יודעים שכמה וכמה התרחשויות קרו סביב המקום הזה, מקום שהוא מאוד מרכזי בהיסטוריה של עם ישראל.

אנחנו נתחיל דרך הפסוקים בפרשת 'וישב', אחרי החלומות של יוסף על השיבולים וכו';¹; 'וילכו אחיו לראות את צאן אביהם בשכם: ויאמר ישראל אל יוסף הלוא אחיך רעים בשכם לכה ואשלחך אליהם ויאמר לו הנני: ויאמר לו לך נא ראה את שלום אחיך ואת שלום הצאן והשבני דבר וישלחהו מעמק חברון ויבא שכמה". יעקב אבינו שולח את יוסף מחברון לשכם, והביטוי שהתורה אומרת הוא 'עמק חברון', ומשם הוא מגיע לשכם. ורש"י מביא את השאלה של חז"ל², 'וישלחהו מעמק חברון – והלא חברון בהר שנאמר ויעלו בנגב ויבא עד חברון', זאת הייתה עלייה, אז מה הכוונה עמק? 'אלא מעצה עמוקה של אותו צדיק הקבור בחברון, לקיים מה שנאמר לאברהם בין הבתרים כי גר יהיה זרעך'. העצה העמוקה הזאת מתחילה משם. ההדגשה של עמק חברון, זה מה שחז"ל מוצאים כאן, את העצה העמוקה של אותו צדיק הקבור בחברון, ובעצם מכאן מתחילה להתגלגל הגלות, הירידה למצרים, כמו שאנחנו יודעים, וההמשך של הסיפור זה 'ויבא שכמה". וכאן רש"י אומר 'ויבא שכמה – מקום מוכן לפורענות, שם קלקלו השבטים', במכירת יוסף, 'שם עינו את דינה, שם נחלקה מלכות בית דוד, שנאמר וילך רחבעם שכמה וגו'. זאת הגמרא בסנהדרין³ שמובאת כאן – 'וילך רחבעם שכם כי שכם בא כל ישראל להמליך אותו, וכמו שאנחנו יודעים שם, בשכם, נחלקה המלכות, עשרת השבטים בהנהגתו של ירבעם בן נבט שאומרים "אין לנו חלק בדוד ולא נחלה בבן ישי איש לאהליך ישראל". הסיפור היה שבאו לרחבעם ואמרו לו אביך הקשה את עולו עלינו ואתה תתנהג איתנו בעדינות, והיו זקנים וצעירים, ורחבעם שמע לעצת הצעירים ואמר "אבי ייסר אתכם בשטים ואני אייסר אתכם בעקרבים", ובקיצור, מסתבר שהעצה הזו לא הייתה נכונה, הזקנים צדקו, ואז נחלקה מלכות ישראל. והסיפור הזה היה בשכם. "וילך רחבעם שכם כי שכם בא כל ישראל להמליך אותו", ועל זה אומרת הגמרא 'תנא משום רבי יוסי מקום מזומן לפורענות. בשכם עינו את דינה, בשכם מכרו אחיו את יוסף, בשכם נחלקה מלכות בית דוד'.

אז כשהתורה אומרת וישלחהו מעמק חברון ויבא שכמה, התורה בעצם לפי חז"ל לא רק באה לתאר לנו את המיקום הגיאוגרפי, אלא התורה באה לתאר לנו את תחילת הקיום של המהלך האלוקי. ולכן זה מ'עמק' חברון, מאותה עצה העמוקה של הצדיק שקבור בחברון, 'שכמה', למקום המוכן

¹ מקור א', בראשית ל"ז.

² מקור ב', רש"י שם.

³ מקור ג', תלמוד בבלי מסכת סנהדרין ק"ב.

לפורענות, מקום המוכן למחלוקת. והשאלה הגדולה ביחס למקום הזה – חז"ל נתנו למקום הזה כותרת, 'מקום מוכן לפורענות' – זה משהו שנשמע יותר כמו המיתולוגיה היוונית מאשר כמו משהו ששייך לתורת ישראל. מה זה 'מקום המוכן לפורענות', מה, זה כמו 'מעבר להרי החושך' כמו שיש בכל סיפורי האלים והפיות? מה זה הדבר הזה? איך יכול להיות שיש מקום שכל מה שקורה בו זה רק צרות? נשאל את זה כך – אצלנו בדרך כלל הדברים תלויים בבחירה. יש הנהגה שהיא בנויה לפי הבחירה שלנו, תבחר בטוב יהיה טוב, תבחר חלילה ברע יהיה רע. מקום שכל מי שנכנס אליו מסתבך בצרות זה דבר ששייך למיתולוגיה היוונית, זה לא שייך אלינו. אותו דבר להיפך. אבל חז"ל אומרים שזה מקום שמועד לפורענות ולכן כל הצרות קרו שם – אז יוסף הגיע לשם ומה לעשות שיעקב אבינו לא ידע את הסוד הזה. הוא לא ידע ששכם נמצאת מעבר להרי החושך, הוא לא ידע. זה כל כך מוזר. הדבר הנוסף שהוא מאוד קשה פה – הרי יוסף היה הבן האהוב של יעקב, נכון? את מה יוסף מקבל כנחלה, איזה מקום? את שכם. "ואני הנה נתתי לך שכם אחד על אחיך אשר לקחתי מיד האמרי בחרבי ובקשתי". יוסף מקבל את שכם בתור נחלה. ריבונו של עולם, זה מה שיעקב נותן לו? מקום המוכן לפורענות?

אז בואו ננסה להיכנס לעניין. קודם כל אני רוצה קצת לדבר על היחס שבין יעקב אבינו לבין יוסף. המדרש בפרשה פ"ד, תחילת פרשת וישב, בבראשית רבה; 'אמר ר' שמואל בר נחמן אלה תולדות יעקב יוסף', כתוב "אלה תולדות יעקב יוסף בן שבע עשרה שנה היה רעה את אחיו בצאן", אלה תולדות יעקב יוסף. שואלים חז"ל⁴ 'לא היה צריך קרא למימר כן אלא אלה תולדות יעקב ראובן', כך מתחילים למנות את התולדות, מהבכור. 'אלא מה תלמוד לומר יוסף? אלא שכל מה שאירע לזה אירע לזה' – מה שאירע ליעקב אירע ליוסף. 'מה זה נולד מהול אף זה נולד מהול. מה זה אימו עקרה אף זה אימו עקרה. מה זה אימו ילדה שניים, אף זה אימו ילדה שניים. מה זה בכור, אף זה בכור. מה זה נתקשתה אימו בלידה, אף זה נתקשתה אימו בשעת לידה. מה זה אחיו שונא אותו, אף זה אחיו שונאים אותו. מה זה אחיו ביקש להורגו, אף זה ביקשו אחיו להורגו. מה זה רועה אף זה רועה. זה נסתם וזה נסתם, זה נגנב שתי פעמים וזה נגנב שתי פעמים, זה נתברך בעושר, זה נתברך בעושרי וכו' וכו', רשימה ארוכה מאוד, עד כדי כך שחז"ל אפילו אומרים שזו איקונין של יוסף היה כמו זו איקונין של יעקב. ראיתי אפילו כאלו שמסבירים שזה מה שחז"ל אמרו שבסיפור עם אשת פוטיפר מה שעצר אותו זה שדמות דיוקנו של אביו נגלתה לו, אז הם אמרו שבעצם זו לא דמות יעקב של אביו אלא פשוט הייתה שם מראה והוא ראה את הפנים שלו. ויכול להיות שזה נכון, רק שזה הזכיר לו את אבא שלו ולכן הוא לא נפל. אבל יעקב ויוסף היו מאוד מאוד דומים. דרך אגב, הדבר הזה

⁴ מקור ד', בראשית רבה פרשה פ"ד.

מזכיר לנו פסוק אחר בתחילת פרשת תולדות – "ואלה תולדות יצחק בן אברהם אברהם הוליד את יצחק", וגם שם חז"ל אומרים שזיו האיקונין היה אותו דבר – שם זה היה בגלל הסיפור של אבימלך, אבל זיו האיקונין היה אותו דבר. יש איזושהי זהות בין יעקב לבין יוסף, והזהות הזו היא לא זהות מקרית אלא יש כאן איזושהי מטרה מאוד גדולה.

והמטרה הגדולה הזו, אותה אנחנו רואים בדברי רש"י בתחילת פרשת וישב⁵; 'וישב יעקב – דבר אחר וישב יעקב, הפשתני הזה נכנסו גמליו טעונים פשתן. הפחמי תמה', הוא שאל את עצמו, 'אנה ייכנס כל הפשתן הזה? היה פיקח אחד משיב לו ניצוץ אחד יוצא ממפוח שלך ששורף את כולו. כך יעקב ראה את כל האלופים הכתובים למעלה', סוף הפרשה שלנו, פרשת וישלח, זה כל אלופי עשיו. 'תמה ואמר מי יכול לכבוש את כולם? מה כתיב למטה – אלה תולדות יעקב יוסף. דכתיב והיה בית יעקב אש ובית יוסף להבה ובית עשיו לקש. ניצוץ יוצא מיוסף שמכלה ושורף את כולם'. אז הפיתרון איך אפשר להכניס את כל הפשתן הזה, איך מחזיקים את כל הפשתן הזה, איך מחזיקים את אלופי עשיו? הפיתרון הוא ניצוץ אחד יוצא מיוסף ושורף את כולם. והדבר הזה התבטא במעשה, כמו שכולנו יודעים, 'ויהי כאשר ילדה רחל את יוסף' בפרשת ויצא, אומר שם רש"י⁶; 'משנולד שטנו של עשיו שנאמר והיה בית יעקב אש ובית יוסף ולהבה ובית עשיו לקש, אש בלא להבה אינו שולט למרחוק, משנולד יוסף בטח יעקב בקב"ה ורצה לשוב.

יוסף נקרא 'שטנו של עשיו'. מה הכוונה? במה יוסף הוא השטן של עשיו ולמה דווקא אז יעקב מרגיש בטוח? אז בעצם הדרך להבין את זה זה בעצם מהפסוק בספר עובדיה שחז"ל מביאים, והפסוק עצמו נותן לנו משל כדי להבין את היחס שבין יעקב ליוסף. "והיה בית יעקב אש ובית יוסף להבה ובית עשיו לקש". אש בלא להבה אינו שולט למרחוק ועם הלהבה זה כן שולט למרחוק. מה הכוונה? יעקב הוא אש ויוסף הוא להבה. מה זאת אומרת? אנחנו יודעים, דיברנו על היחס שבין יעקב לעשיו בפרשת תולדות – היחס שבין יעקב לבין עשיו הוא יחס שבין, נקרא לזה, בין פנים לחוץ. בין שתי מערכות. עשיו הוא זה שעשוי, שייך לעולם המעשה, יעקב הוא שייך למערכת הפנימית, למערכת הדעת, ולכן יעקב הוא איש תם יושב אוהלים, בעוד שעשיו הוא אחד כזה איש ציד, איש שדה, אדם שכל כולו שייך למערכת החיצונית. והמהר"ל מאריך בזה הרבה שזה לא רק יעקב ועשיו, אלא זה גם בניו של יעקב ובניו של עשיו. מלכות אדום, בני עשיו, הם אלו שיושבים כאן בעולם הזה בצורה מאוד יציבה, מאוד חזקה, ובניו של יעקב הם אלו שמסתובבים כאן צולעים, כמו שיעקב צולע על כף ירכו – יש גמרא במסכת עבודה זרה שמספרת על חג מיוחד שהיה במלכות רומי אחת לשבעים שנה, שהיו

⁵ מקור ה', רש"י בראשית, ל"ז, א'.

⁶ מקור ו', רש"י בראשית, ל', כ"ה.

מרכיבים אדם שלם על אדם חגור, ובעצם זה בא לבטא את זה שעשיו רוכב על יעקב. בקיצור, חוגגים את השלטון על העולם הזה. חוגגים את השלטון.

הבעיה הגדולה היא שליעקב אין באמת שפה משותפת עם עשיו. יעקב הוא אדם שכולו שייך אל הפנים, ועשיו הוא אדם שכולו שייך אל החוץ, ואין ליעקב את הדרך כדי להתמודד עם עשיו, צריך כאן איזשהו משהו שיקשר ויחבר בין שתי העולמות האלו. בגלל שמבחינת עשיו זה או שאתה בפנים או שאתה בחוץ. עשיו עצמו היה אמור להיות ההמשך של יעקב, וכך יצחק ראה את הדברים, ולכן גם יצחק בירך את עשיו, אבל עשיו ניתק את עצמו לגמרי מיעקב, אמר, אני הולך לבנות ממלכה משל עצמי, וזאת גם הייתה הבעיה. לכן עשיו נקבר בצורה הזו שראשו נקבר במערת המכפלה, והגוף שלו שחתך את עצמו מהראש התגלגל לו באיזשהו מקום על פני השדה.

מי יוצר את הקישור? מי יוצר את החיבור בין העולם הפנימי של יעקב לבין העולם המעשי של עשיו? בשביל זה יש לנו את יוסף. בדיוק בשביל זה יש לנו את יוסף. יוסף היה אדם כזה שכמו שנראה פה מיד בפסוקים, התכונה שלו הייתה החיבור בין שתי המערכות האלו. אז התורה אומרת למשל בפרק ל"ט כשיוסף כבר נמצא במצרים בבית של פוטיפר⁷; "ויהי ה' את יוסף ויהי איש מצליח ויהיה בבית אדניו המצרי: וירא אדניו כי ה' אתו וכל אשר הוא עשה ה' מצליח בידו" – תראו כמה פעמים התורה מתארת את זה שיוסף הוא איש מצליח, ואיש מצליח הכוונה היא בקנה מידה מצרי. זאת אומרת, אנחנו מדברים על הצלחה כלכלית, אנחנו מדברים על הצלחה חומרית, הצלחה מאוד גדולה – אבל, וירא אדניו כי ה' איתו⁸ רש"י אומר⁸, "שם שמים שגור על פיו". וכאן בעצם אנחנו מגיעים לאיזשהו מין טיפוס חדש שלא פגשנו עד עכשיו. הטיפוס הזה הוא טיפוס שמצד אחד הוא מאוד מאוד פרקטי, הוא מאוד מצליח, מצליחן מה שנקרא, קרייריסט במידה שלא תאומן, ויחד עם זה הבן אדם מחובר לגמרי לשם שמים. הכוח הזה היה קיים גם אצל יעקב אבל כדי להוציא את זה אל הפועל היה צריך את יוסף. תבינו, חז"ל אומרים בסוף מסכת פסחים – פרשות מקץ וויגש רומזות את זה, אבל זה לא כתוב שם במפורש – אבל חז"ל אומרים את זה במפורש בסוף מסכת פסחים. העושר שיוסף הצליח להביא למצרים זה עושר שלא נראה כמותו מעולם. אתם מבינים? הוא הצליח להפוך את מצרים לאימפריה הגדולה ביותר שיש, מבחינה כלכלית. וזה בתקופה שכל העולם כולו סובל מרעב. איך עושים את זה? אתם צריכים מישהו שיש לו מוח של איש עסקים בצורה בלתי רגילה. אתם מבינים? ויחד עם זה זה אותו יוסף ששולח לאבא שלו, יעקב, שהוא עוד זוכר את הסוגיה האחרונה שהם למדו שהוא יצא לפני עשרים ושתיים שנה. זה מאוד מאוד נדיר. את השילוב הזה יוסף מסוגל לעשות. ובגלל שיוסף הוא זה שמסוגל לעשות את החיבור הזה, לכן הוא שטנו של עשיו. תראו מה

⁷ מקור ז', בראשית ל"ט.

⁸ מקור ח', רש"י שם.

שמביא פה התנחומא והתרגום יונתן. "ותהר ותלד בן", רחל יולדת את יוסף,⁹ ו"ותאמר אסף אלקים את חרפתי: ותקרא את שמו יוסף לאמר יסף ה' לי בן אחר: ויהי כאשר ילדה רחל את יוסף ויאמר יעקב אל לבן שלחני ואלכה אל מקומי ולא רציי", זה שטנו של עשיו. אומרים חז"ל בתנחומא¹⁰; וכיון שילדה לאה ליעקב הייתה רחל מצירה לומר שמא יטלנה עשיו מאחר שלא הולדתי בן, וכיון שילדה ליוסף אמרה אסף אלקים את חרפתי, ואין חרפה אלא ערלה, שנאמר כי חרפה היא לנו'. מה הקשר פה לעורלה? עשיו היה ערל. עשיו היה ערל והפחד הגדול של רחל היה שכיוון שהיא לא יולדת בנים ליעקב אז ממילא יגידו לה תשמעי, אז כנראה זה לא הזיווג שלך. כנראה הוא לא מתאים לך. אז לכי לגדול, לכי לעשיו. אז היא פחדה שהיא תיפול בידיו של הערל, ואז ברגע שיוסף נולד "אסף אלקים את חרפתי", את העורלה הזו שהסתלקה ממנה. נסתכל בתרגום יונתן¹¹; 'ואיתעברת וילדת בר', היא נכנסה להריון וילדה בן, 'ואמרת כנש ה' ית חיסודי', אסף ה' את חרפתי, 'והיכדין עתיד יהושע בריה דיוסף למכנוש ית חיסודא דמצרים מעל בני ישראל ולמגזר יתהום מעיברא לירדנא'. על מה מדובר? ברית המילה שיהושע עושה בגלגל. ולמה זה נקרא גלגל? "היום גלתי חרפת מצרים מעליכם", הנה עוד פעם אנחנו מדברים על גילוי חרפה. גילוי החרפה הכוונה פה היא לברית המילה. מה הפירוש שעשיו היה ערל? המשנה אומרת במסכת נדרים שאדם שנודר מן המולים אסור אפילו בערלי ישראל. ואדם שנודר מן הערלים אסור אפילו במולי עכו"ם. אדם שנודר הנאה שלא ליהנות מהערלים – מה זה אומר, לא ליהנות מהגויים עובדי עבודה זרה. הא יש אחד מהם שעשה ברית מילה? עדיין הוא נקרא ערל. לעומת זאת, אם הוא נודר הנאה מן המולים, אז אפילו אם יש יהודי אחד שלא עשה ברית מילה עדיין הוא נקרא נימול. מה הנקודה פה?

ההבדל שבין הערלה לבין המילה זה ההבדל שבין ניתוק לבין חיבור. ברית המילה, הפירוש של המילה 'ברית' זה חיבור. תמיד ששניים עושים ביניהם ברית פירושו של דבר – עד עכשיו אנחנו היינו שניים נפרדים, עכשיו, ברגע שאנחנו עושים ברית, אנחנו הופכים את עצמנו לדבר אחד. לכן, כשהיו עושים ברית, אז היו לוקחים – כמו בברית בין הבתרים – לוקחים דבר אחד, חותכים אותו לשניים, ושני הצדדים עוברים באמצע כדי להראות כאילו אנחנו חלק מהדבר האחד הזה. אנחנו עוברים בתווך, אנחנו דבר אחד. ברית זה על ידי דם. ברית מילה, ברית הנישואין, הברית של קרבן פסח – כל הבריתות האלו אלו בריתות של דם. ולמה? כדי להראות שזה משהו שהוא מאוד פנימי ואנחנו נהפכים לדבר אחד. ברגע שהקב"ה מצווה את אברהם אבינו ואת בניו על ברית המילה, פירושו של דבר, הקב"ה אומר לאברהם אבינו – אתם ואני מחוברים. אצלכם אלו לא שני עולמות נפרדים,

⁹ מקור ט', בראשית ל'.

¹⁰ מקור י', מדרש תנחומא, ויצא, סימן כ'.

¹¹ מקור י"א, תרגום יונתן בראשית ל', כ"ג.

הרב בגנו – שיעור פרשת שבוע, פרשת וישלח. י"א כסלו תשע"ח

הקב"ה שם ואנחנו פה, אלא אנחנו מחוברים להיות דבר אחד. הערלים הם אלו שמנתקים בין שם לבין כאן. וכיוון שעשיו הוא אבי אבות המנתקים – זה הרי בדיוק העניין של 'הידיים ידי עשיו' ברגע שהידיים מנותקות מהראש של יעקב – כיוון שעשיו הוא אבי אבות המנתקים, לכן עשיו הוא זה שנקרא ערל. ורחל זה היה הפחד שלה. הפחד של רחל היה שהיא תצטרך להתחתן עם הערל הזה, והיא תצטרך להיות בבית שהוא מנותק לגמרי מן השמים. ברגע שנולד יוסף אומרת רחל "אסף ה' את חרפתי". מה זה אומר אסף ה' את חרפתי? העורלה הזו הסתלקה ממני. איך היא הסתלקה? היא הסתלקה לא רק על ידי זה שנולד לי בן, היא הסתלקה על ידי זה שנולד לי יוסף. ולמה? כי יוסף היה זה שהוא מתבר. יוסף היה זה שמסוגל לחבר. עוד פעם, אנחנו מדברים על האימהות ברוח הקודש, בנבואה, הן רואות את הדברים קדימה – היא לא סתם קוראת לו יוסף בגלל התכונה הזו – יוסף הוא זה שמסוגל לחבר בין שתי העולמות, וכיוון שהוא מסוגל לחבר בין שתי העולמות, לכן יוסף הוא זה שעומד כנגד ברית המילה. ומי שקצת קרא בספרים הקדושים אז יוסף הוא כנגד היסוד והיסוד זה ברית המילה. זאת בדיוק הנקודה, מי שיודע מסוגל לחבר בין שתי המערכות. וזו הכוונה שיוסף הוא 'שטנו של עשיו'. מה זה אומר לכלות את עשיו? שעשיו נהפך לקש? כל המערכת הזו של עשיו, המערכת החיצונית הזו, היא מערכת שמציגה את עצמה בתור הדבר הכי מבוסס, הכי קיים, הכי נכון פה בעולם – הנה עובדה, תראה שזה עובד. אתם אלו שבאים בשם יעקב, מדברים על כל מיני דברים אבסטרקטיים רוחניים? איפה אתם ואיפה זה? הרגליים שלכם בכלל לא על הקרקע. על הקרקע אתם צולעים. תראו, אנחנו אלו שמסתדרים. מי יכול לענות להם תשובה? מי שיכול לענות להם תשובה זה יוסף. משום שיוסף הוא אחד כזה שמה זה 'עם שתי רגליים על הקרקע'? הוא המצליחן הגדול ביותר שיש והוא מראה שמאיפה כל הדבר הזה מגיע? מגיע משם שמים שגור על פיו. זה מה שמכלה את עשיו, כי עשיו אין לו זכות קיום ברגע שזה כך. זה הכוח המיוחד של יוסף. וזה מה שאומר הפסוק בעובדיה – "והיה בית יעקב אש ובית יוסף להבה ובית עשיו לקש". האש נמצאת למעלה, זה יעקב אבינו. היא נמצאת למעלה, היא אש, היא חמה מאוד, אבל היא לא יכולה להגיע למרחוק. היא לא יכולה לרדת עד כאן. בשביל זה אני צריך את הלהבה. הלהבה זה יוסף שהוא יוצא מיעקב ומתפשט למרחק ומגיע עד לעולם המעשה של עשיו. וברגע שהוא מגיע לעשיו אז והיה בית עשיו לקש. זה התהליך.

שכם – נניח רגע ליוסף ויעקב, נעבור לשכם, ואז נחזור ונחבר בין שניהם. שכם זה דבר מאוד מעניין. מה פירוש המילה 'שכם'? מבחינת השימוש שאנחנו רואים בתורה ובחז"ל ובפיוטים, זה מעניין שהמילה שכם מקבלת שתי משמעויות שהן הפוכות זו לזו. למשל, בפרשת ויחי יעקב אבינו אומר

ליוסף¹² "ואני נתתי לך שכס אחד על אחיך אשר לקחתי מיד האמרי בחרבי ובקשתי". אומר פה אונקלוס¹³, מה זה 'שכס אחד'? 'ואנא יהבית לך חולק חד יתיר על אחיך'. חלק אחד. זאת אומרת 'שכס אחדי זה חלק, מלשון חילוק. מצד שני הביטוי 'ויטו שכס אחד לעבדך'¹⁴ הוא דווקא ביטוי שמבטא חיבור. להטות שכס. להטות שכס זו איזושהי נשיאה בעול ושותפות. חיבור. שתי משמעויות שהן הפוכות אחת לשנייה, אנחנו צריכים להבין את זה. ודבר נוסף שאנחנו צריכים להבין זה משהו שכותב השפת אמת¹⁵ בשם זקנו – אני חושב שהכוונה היא לחידושי הרי"ם, הוא אומר 'שכס שמעתי מאדוני אבי זקני מו"ר זצ"ל ר"ת שכס שם כבוד מלכותו'. מה זה 'שם כבוד מלכותו'? מה הפירוש? אז בשביל זה אני רוצה להיכנס לפירוש של המילה 'שכס' – איפה זה נמצא אצלנו, בגוף האדם. וזה דבר שצריך לדעת אותו, כתוב בספרים בהרבה מאוד מקומות שצורת ההנהגה של הקב"ה בעולם היא מקבילה למערכות שלנו, מקבילה למערכת גוף האדם, ליחס בין הגוף לנשמה, האברים של האדם. ויש גם אצלנו בגוף איבר כזה שנקרא 'שכס'. יש כזה מין איבר. הכתפיים. הכתפיים זה המקום שנקרא 'שכס', ומה בעצם התפקיד של הכתפיים? הכתפיים הם מצד אחד, אם אתה מסתכל כלפי מטה זה ההתחלה של הידיים, ואם אתה מסתכל כלפי מעלה זה הבסיס שמחזיק עליו את הראש. ומפה אנחנו מגיעים לתפקיד המיוחד שיש לשכס, לכתפיים, והתפקיד הזה הוא בדיוק החיבור שיש בין הראש לבין הידיים, או במילים אחרות בין הדעת, בין הפנים, לבין עולם המעשה. זה בדיוק השכס. זה התפקיד שלו.

מעניין, האר"י הקדוש אומר – מספרים, כך קראתי באיזשהו מקום פעם, שר' חיים ויטאל בא אל האר"י הקדוש, מורו ורבו, וסיפר לו שיש לו כאבים בכתף. אז אמר לו האר"י הקדוש אתה לא נזהר בנטילת ידיים, מים אחרונים. אז שאל אותו מאיפה הרב יודע? אז הוא אמר לו חז"ל אמרו 'תכף לנטילה ברכה'. תכף אותיות כתף. בסדר, האר"י הקדוש. אבל מה עומד מאחורי זה? אז אנחנו יודעים, שמאיפה חז"ל לומדים את ההלכה של נטילת ידיים – מים ראשונים, מים אחרונים? "והתקדשתם והייתם קדשים" – והתקדישתם זה מים ראשונים, והייתם קדושים זה מים אחרונים. זאת אומרת, כשאתה אוכל, אתה מתעסק באוכל, בחומר. מה אתה צריך לעשות? להעלות אותו. הידיים זה החלק שמתעסק בחומר, מה אתה צריך לעשות איתם? להרים אותם. לכן מה הברכה שאנחנו מברכים כשנוטלים ידיים? 'על נטילת ידיים'. מה זה נטילת? 'וינטלם וינשאם כל ימי עולם'. אנחנו מגביהים אותם, מרוממים אותם – "שאו ידיכם קדש וברכו את ה'". אז אדם שלא נזהר בלרומם את הידיים שלו, אז איפה חסר לו? כואב לו בכתף. בגלל שהוא לא מספיק דאג לחיבור

¹² מקור י"ב, בראשית מ"ח.

¹³ מקור י"ג, אונקלוס בראשית שם

¹⁴ מקור י"ד, פיוט למוסף בימים נוראים.

¹⁵ מקור ט"ו, שפת אמת פרשת וישלח, תרל"א.

שבין הידיים לבין הראש. זו הכוונה 'תכף לנטילה ברכה', הברכה זה החלק הרוחני, והאכילה זה החלק הגשמי, וכדי שאתה תצליח לחבר ביניהם אתה צריך את הנטילה. 'תכף לנטילה ברכה'. אז זה שייך לכתפיים.

כלומר, במילים אחרות, אם השכם זה המקום שמחבר בין הדעת לבין המעשה, אז כשיש מקום כזה שנקרא 'שכם', המשמעות של המקום הזה זה שזה מקום של חיבור, זה מקום שאמור לגלות את החיבור שבין הדעת לבין המעשה. כלומר, את כל האידיאלים העליונים, את כל הכיוונים העליונים, המטרות העליונות, איפה זה אמור לצאת בפרקטיקה, איפה זה אמור להתגלות למעשה? בשכם. זה המקום שבו זה אמור לקרות. זה דבר מאוד מאוד מעניין שכשמסתכלים על הכניסה של אברהם אבינו לארץ ישראל, הכניסה של יעקב אבינו לארץ ישראל, הכניסה של עם ישראל לארץ ישראל, תמיד עברה דרך שכם. "ויעבר אברם בארץ עד מקום שכם עד אלון מרה". יעקב אבינו נכנס לארץ גם כן, הוא נכנס לשכם. עם ישראל כורתים את הברית איפה? בשכם. הר גריזים. אלון מורה. רש"י שם אומר אלון מורה נקרא אלון מורה בגלל ש'אלון' מלשון אלה, שבועה, 'מורה' מלשון הוראה, תורה – רש"י אומר שם קיבלו את התורה באלה ובשבועה. לכן המקום נקרא 'אלון מורה', וזה שכם. המשמעות של הדבר היא שבמקום הזה שהוא שכם, זה המקום שבו התורה צריכה להתגלות ולצאת אל הפועל. לכן כריתת הברית נעשית דווקא בשכם. דווקא שם הדבר הזה נעשה. אני רוצה לחזור רגע אחד ליעקב אבינו, לכניסה של יעקב לשכם. מה הוא עושה שם? ¹⁶ "ויבא יעקב שלם עיר שכם אשר בארץ כנען בבאו מפדן ארם ויחן את פני העיר: ויקן את חלקת השדה אשר נטה שם אהלו מיד בני חמור אבי שכם במאה קשיטה: ויצב שם מזבח ויקרא לו א-ל אלקי ישראל". השם של המזבח – 'ויקרא לו א-ל אלקי ישראל', אומר פה הרמב"ן ¹⁷ 'ועל דרך האמת הוא כמדרש רבותינו שדרשו רבותינו שדרשו רבותינו במסכת מגילה מנין שקראו הקב"ה ליעקב א-ל? שנאמר ויקרא לו א-ל אלקי ישראל'. תשמעו מה זה. איפה אנחנו שמים את הפסיק? כשקוראים את הפסוק בפשוטו איפה שמים את הפסיק? 'ויקרא לו: א-ל אלקי ישראל'. אבל חז"ל שמו את הפסיק במקום אחר – 'ויקרא לו א-ל, אלקי ישראל'. 'ויש בענין הזה', אומר הרמב"ן, 'ויש בענין הזה סוד גדול הזכירוהו עוד בבראשית רבה בלשון אחר, אמר לו, אתה אלוה בעליונים ואני אלוה בתחתונים'. הקב"ה בעליונים ויעקב הוא א-לוה בתחתונים. מה זה אומר, מה זה חלילה שתי רשויות? ודאי שלא. 'ירמזו למה שהם אומרים תמיד שאיקונין של יעקב חקוקה בכסא הכבוד. והכוונה שהשכינה שורה בארץ ישראל. והמשכיל יבין'.

¹⁶ מקור ט"ז, בראשית ל"ג.

¹⁷ מקור י"ז, רמב"ן בראשית פרק ל"ג, כ'.

הרב בגנו – שיעור פרשת שבוע, פרשת וישלח. י"א כסלו תשע"ח

אז אני לא מחזיק את עצמי כמשכיל, אבל קצת לנסות להבין אני חושב שאנחנו כן יכולים. מה זה אומר שדמות האינקוויזי של יעקב אבינו חקוקה תחת כיסא הכבוד? מה הכוונה? פירוש הדבר הוא – מה זה כיסא הכבוד? לכל מלך יש כיסא כבוד, נכון? כיסא המלוכה. מה המלך עושה כשהוא יושב על כיסא הכבוד? הוא אוכל את הקורנפלקס של ארוחת הבוקר? מסתבר שלא. הוא נותן הוראות. הוא שופט, נותן הוראות, מנהיג את המדינה. למה זה נקרא 'כיסא הכבוד'? כבוד פירושו תמיד התגלות. נסביר בכמה מילים למה. ההבדל שבין כבוד וזלזול זה ההבדל שבין כבוד לבין קל. זאת אומרת, אדם שאותו אני מכבד, אם הוא ייכנס לפה לחדר, הנוכחות שלו היא בעלת משקל. אני לא אוכל להתעלם מהנוכחות שלו כאן. אבל אם זה אדם שאני מזלזל בו והוא ייכנס לחדר, יצא מהחדר – זה לא מזיז לי. הנוכחות שלו לא מזיזה לי. 'אני לא סופר אותי'. בשבילי הוא אוויר, הנוכחות שלו לא תופסת בעיני שום משקל. ולכן זה כבוד. אדם שאני מכבד אותו, פירושו של דבר שיש לו משקל בעיני ואני נותן לו כבוד. לעומת זאת, אדם שאני מזלזל בו, הפירוש של המילה זלזול או 'זלזל' – מין עלה קל, עלה נידף, העלה הקל הזה שהוא ככה מתנדנד לו ברוח, זה מה שנקרא זלזל. אז זה ההבדל בין לכבד לבין להקל בכבודו של מישהו אחר. גם 'קלון' הוא מלשון קלות. דרך אגב, התרגום של כבוד זה יקר. "וידי משה כבדים", אומר האונקלוס 'וידוהי דמשה יקירן'. מה ההיפך מיקר? זול. אז חזרנו עוד פעם לזלזול מול הכבוד. אז כבוד פירושו של דבר, אם אנחנו אומרים למשל שהקב"ה הוא מלך הכבוד, מה זה אומר 'מלך הכבוד'? מלך הכבוד הכוונה היא שההתגלות של הקב"ה היא בעלת המשקל הכי כבד שיש בעולם. אין אף אחד אחר שיש להתגלות שלו משקל כמו שיש לקב"ה. הבעיה שאנחנו לא מכבדים זה כי אנחנו לא רואים את ההתגלות. אבל אם היינו רואים לרגע אחד את ההתגלות כולנו היינו נופלים על הרצפה. זו הכוונה. אז זה מה שאנחנו אומרים שמלוא כל הארץ כבודו. "שאו שערים ראשיכם ויבא מלך הכבוד". אז מלך הכבוד דרך מה הוא מתגלה? הוא מתגלה דרך כיסא הכבוד. כיסא הכבוד זה הכיסא שדרכו המלך מנהיג את העולם, נותן את ההוראות, נותן את ההדרכות. זה מה שנקרא כיסא הכבוד. מה זה אומר שדמות האינקוויזי של יעקב אבינו חקוקה תחת כיסא הכבוד? אם היא חקוקה תחת כיסא הכבוד פירושו של דבר שמלך הכבוד מתגלה דרך יעקב אבינו. וזו הכוונה 'אני א-לוה בעליונים ואתה א-לוה בתחתונים'. זה הפירוש. אתה מגלה את אלקותו של הקב"ה פה בעולם הזה. ואיפה כל הדבר הזה קורה? בשכם. זה המזבח שאותו יעקב אבינו בונה בשכם, ושם "ויקרא לו א-ל אלקי ישראל". בגלל ששכם זה המקום של החיבור, שם הדברים יוצאים החוצה, זה מה שאומר הרמב"ן 'והכוונה שהשכינה שורה בארץ ישראל'. זאת הכוונה. ארץ ישראל היא המקום של החיבור בין שמים לארץ, כאן השכינה מתגלה. ולכן דווקא בשכם יעקב אבינו מקבל את הביטוי הזה שנקרא 'אלקי ישראל'.

בקיצור, הכניסה של האבות לארץ הייתה דרך שכס, ובשכס יעקב אבינו בונה את המזבח ושם הוא מגלה את זה שהשכינה שורה בארץ, כי שכס היא מקום החיבור. כמו שהשכס, הכתף, זה מקום החיבור בין הראש לבין הידיים, בין הדעת לבין עולם המעשה, ככה גם המקום שנקרא שכס זה המקום שבו הדברים צריכים להתגלות, לצאת אל הפועל. אז למה שכס היא מקום פורענות? בואו נגיע למה שאומר ר' צדוק הכהן מלובלין¹⁸, על זה בעצם השיעור מבוסס. 'יש מקום מוכן לצער חס ושלוש כמו שאמרו ז"ל בחלק בשכס מקום מוכן לפורענות. וכן זמן שמוכן לצער כמו שאמרו ז"ל 'עת' וכו', וכמו שאמרו בר ישראל שדאית ליה דינא בהדי כותי שימנע מלעשות אותו בחודש אב. וכן בנפש כדרך שאמרו ז"ל בר' אלעזר בן פדת, אדם שהיה מוכן לצער ולייסורי'. תסתכלו בגמרא בתענית, תראו את זה. 'וטובא' – ועוד הרבה. שואל ר' צדוק, 'ואיך יצויר זה שמוכן מתחילת בריאה לרע חס ושלוש, והלא מפי עליון לא תצא הרעות' – איך כתוב במגילת איכה? 'מפי עליון לא תצאנה הרעת והטוב מה יתאוון אדם חי גבר על חטאיו'. יש לנו בחירה. אנחנו ברוך ה' לא במיתולוגיה היוונית. יש לך בחירה! אז מה הכוונה מקום שמוכן לצער, או זמן שמוכן לצער, אדם שמוכן לצער? אבל באמת' אומר ר' צדוק, 'לשון חכמים מרפא שאמרו ז"ל מוכן לפורעניות' – הם לא אמרו מוכן לצער, הם אמרו מקום מוכן לפורענות. מה פירוש פורעניות? 'לשון פירעון', פירעון שר, 'רק דשכר מצווה בהאי עלמא ליכא רק פירעון העבירות אם לא שזכה לטעום מפרי מעשיו בעולם הזה או מאותן מצוות שיש להם פירות. ואותו הזמן מקום ונפש הוא מוכן לקבל פירעון מה שנשתכר. ומה דשכר מצווה בהאי עלמא ליכא היינו משום דהקב"ה נותן מלא עומסו וכו' ואי אפשר בעולם הזה לקבל רוב טובה ההוא כלל. ובאותו מקום זמן ונפש שנשפע הפירעון ושכרו של השם יתברך מצד ריבוי השפע, נעשה חס ושלוש פורעניות לרע כידוע בסוד שבירתן של כלים זוהי מיתתן על ידי ריבוי האור וכן אמרו ז"ל על פסוק כי לא יראני האדם וחי הא בשעת מיתתן רואה'. מה בעצם כתוב כאן? מה זה אומר מקום מוכן לפורעניות? כל מעשה ומעשה שאנחנו עושים פה בעולם יש לו השפעה בעולמות העליונים. ולכל דבר כזה יש שכר. יש פירעון. אבל חז"ל אומרים ששכר מצווה בהאי עלמא ליכא. את השכר האמיתי על מה שבן אדם עושה הוא לא מקבל פה. ולמה הוא לא מקבל פה? אפשר להגיד הרבה הסברים, אבל ר' צדוק אומר הדבר הכי בסיסי זה מכיוון שפה, הכלים של העולם הזה, לא מסוגלים להכיל את האור הזה, את השפע הזה. זה בכלל לא באותו קנה מידה. אם פה אנחנו עובדים על מילילטרים, שם זה עובד במאות אלפי ליטרים. זה סתם, זה הבדל כמותי – שם זה נצח, זה נצח נצחים. העולם הזה לא מסוגל להכיל את העוצמה האדירה הזאת של האור. אז מה כן יש? אילו דברים שאדם אוכל פירותיהם בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא'. יש דברים שבהם

¹⁸ מקור י"ח, צדקת הצדק, קע"א.

הרב בגנו – שיעור פרשת שבוע, פרשת וישלח. י"א כסלו תשע"ח

מהפירות אתה יכול ליהנות. אבל הפירות אתם יודעים, פרי זה משהו שהוא רגעי, זמני, קטן. הקרן זה הדבר הנצחי, וזה קיים לו לעולם הבא. אז קצת מהפירות אתה יכול לטעום, אבל מהדבר בעצמו זה לא שייך לכאן בכלל.

עד מתי זה כך? האם לעולם זה יישאר בצורה כזו שהעולם שלנו יהיה צר מידי מכדי להכיל את השפע הזה, את האור הזה? אז התשובה היא לא. יש מצב, יבוא מצב לעתיד לבוא שאז העולם שלנו בעזרת ה' יתעלה, זה כתוב בספרים, מי שרוצה הרמח"ל מאריך על זה - העולם יתעלה ויהיה ראוי כדי לקבל את אותו שפע. ויש זמנים מיוחדים, נקודות מיוחדות, שהזמנים האלו, והמקומות האלו, הם זמנים שנועדו מראש ששם זה יתגלה. שם זה יתגלה. המקומות האלו והזמנים האלו והאנשים האלו אלה נקודות – כיוון שזה כלל שמופיע בספרים, זה כבר מופיע בספר יצירה שהתגלות של הקב"ה מתגלה בעולם בשלושה מישורים, ראשי תיבות עש"ן – עולם, ש"נה, נ"פש. עולם זה בממד המקום, שנה זה בממד הזמן, נפש זה בממד הנפשות, האנשים. אז יש מקום שהוא מיועד לגילוי הזה, ויש זמן שהוא מיועד לגילוי הזה, ויש אנשים שמיועדים לגילוי הזה – אבל אנחנו מדברים בעצם על נקודות חיבור כאלו שאמורות להיות אלו שמגלות משהו מאוד מאוד עליון. את הפירעון, את אותו פירעון שכאן בעולם שלנו אנחנו לא רואים, זה אמור להתגלות בפועל בנקודות האלו. בזמנים האלו. וכשחז"ל אומרים ששכם זה מקום שמוכן לפורענות, הכוונה היא ששכם זה מקום שמוכן ומיועד לגלות את אותו שפע אדיר שכאן העולם צר מכדי להכיל אותו. ולכן אומר ר' צדוק, 'דשכר מצווה בהאי עלמא ליכא היינו משום שהקב"ה נותן מלוא עומסו ואי אפשר בעולם הזה לקבל רוב טובה וכללי. אנחנו פשוט לא יכולים. 'ובאותו מקום, זמן, ונפש, שנשפע הפירעון ושכרו של ה' יתברך מצד ריבוי השפע, נעשה חס ושלוש פורענויות לרע כידוע בסוד שיברתן של כלים זוהי מיתתן על ידי ריבוי האור'.

שבירת הכלים – מה זה בעצם אומר? אתם יודעים מה קורה ברגע שאתה מנסה לדחוס לתוך כלי עוד ועוד והכלי כבר לא מסוגל להכיל את זה? הכלי נשבר. מה זה אומר? למה הכלי נשבר? הכלי נשבר כי פשוט הוא לא מסוגל להכיל את השפע הזה. הוא לא מסוגל. ברגע שהכלי יהיה שבור השפע יוכל להיכנס פנימה, אבל אז כבר אין כלי שיחזיק אותו.

מקום שמוכן לפורענות פירושו של דבר, מקום שמלכתחילה, מששת ימי בראשית, מיועד להיות כלי לגלות את השפע האדיר הזה. אבל, כל עוד העולם לא בדרגה שהוא מסוגל לגלות את אותו שפע, אז מה יקרה שם? כל פעם שהשפע הזה ירצה להתגלות מה יקרה? שבירה. מה זה אומר 'שבירה'? שבירה זה אומר במקום חיבור – ניתוק, פילוג, מחלוקת. אז מה זה 'שכס'? שכס זה מקום של ניתוק או מקום של חיבור? ביסודו ודאי שהוא אמור להיות מקום של חיבור. זה התפקיד שלו. זה מקום שאמור לגלות את החיבור השלם ביותר שיש. הגילוי שהשכינה שורה בארץ היה בשכס. לכן יעקב

אבינו בונה את המזבח בשכם. אבל, כל עוד זה לא ראוי, אז מה שקורה שם זה חילוק, פילוג. הממלכה נחלקת שם, בשכם. כל העסק של האחים ויוסף, המחלוקת ביניהם, קורית בשכם. עכשיו, בואו נחזור בחזרה ליעקב ויוסף – אבל שנייה קודם – השפת אמת הרי אומר ש'שכם' זה ראשי תיבות שים כבוד מ'לכותו. מה פירוש המילים 'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד'? מה אנחנו אומרים בזה? בספרים קוראים לזה 'ייחודא תתאה'. "שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד" זה ייחודא עילאה, הייחוד העליון. ו"ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד" זה הייחוד התחתון. דרך אגב, מי אמר 'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד'? יעקב אבינו. כשהבנים אמרו לו "שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד", יעקב אבינו אמר "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד". מה הכוונה ייחודא עילאה וייחודא תתאה? ייחוד עליון זאת אומרת, אנחנו מייחדים את מלכותו של הקב"ה למעלה. הייחוד שלו פה זה 'ברוך', מושפע, דיברנו בשיעור על ברכה, בשיעור על תפילה – 'ברוך שם כבוד מלכותו', כבוד המלכות, התגלות המלכות, 'לעולם ועד'. 'שם כבוד מלכותו' – מה המקום שמגלה את כבוד מלכותו של הקב"ה פה בארץ? שכם. זה המקום. השכם שהיא זו שמחברת בין שתי המערכות, זה המקום שנועד לגלות את השכינה פה בארץ.

יעקב אבינו רואה שיש לו תפקיד. מה התפקיד של יעקב אבינו? יעקב אבינו יודע, הוא לא בטוח בזה במאה אחוז, אבל הוא יודע שככל הנראה הוא זה שאמור לבנות את עם ישראל. מאברהם אבינו יצאה פסולת החוצה, מיצחק אבינו יצאה פסולת החוצה. יעקב אבינו מנסה לראות האם באמת הוא זה שהולך להקים את כלל ישראל כולו. וליעקב אבינו היה מבחן. 'ויקח מאבני המקום וישם מראשתיו', בהר המוריה,¹⁹ 'ר' יהודה ור' נחמיה ורבנן, ר' יהודה אמר שתיים עשרה אבנים נטל כך גזר הקב"ה שהוא מעמיד שנים עשר שבטים. אמר – אברהם לא העמידן, יצחק לא העמידן, אני – אם מתאחות הן שנים עשר אבנים זו לזו יודע אני שאני מעמיד י"ב שבטים. כיוון שנתאחו י"ב אבנים זו לזו ידע שהוא מעמיד י"ב שבטים'. אתם מבינים? אצל יעקב אבינו זה לא רק לקחת שנים עשר אבנים. הוא רואה לעצמו מטרה להפוך את שנים-עשר האבנים האלו לאבן אחת. להפוך אותם לדבר אחד שלם. הוא רוצה להקים את כל עם ישראל. ואת זה בדיוק אומרים חז"ל, לא על שנים-עשר האבנים, אבל אותו יסוד, האיחוי – את זה אומרים חז"ל על הפסוק שקראנו קודם. בשכם. 'ויצב שם מזבח ויקרא לו א-ל אלקי ישראל, אומרים חז"ל בפסיקתא²⁰; 'ויצב שם מזבח ויקרא לו, לא אמר 'ויבן שם מזבח', אלא 'ויצב שם'. לפי שהבניין הוא באבנים גדולים וקטנים וחומר, אבל מצבה היא בלא בניין, כי הקים את האבנים ועשאום מזבח'. 'ויצב שם מזבח', יעקב אבינו לוקח אבנים והופך אותם למצבה, הופך אותם לדבר אחד.

¹⁹ מקור י"ט, בראשית רבה פרשת ויצא, פרשה ס"ח.
²⁰ מקור כ', פסיקתא זוטרתא, בראשית ל"ג.

הרב בגנו – שיעור פרשת שבוע, פרשת וישלח. י"א כסלו תשע"ח

מה כל הסיפור הזה, לקחת אבנים להפוך אותם לדבר אחד? שנים-עשר אבנים להפוך לאבן אחת? יעקב אבינו מבין שכנראה זה התפקיד שלו. זה התפקיד שלו. להוליד את הדבר הגדול הזה שנקרא עם ישראל. ומבחינתו להוליד את הדבר הזה שנקרא עם ישראל זה אומר לקחת את כל שנים-עשר הכוחות הנפרדים האלו שיש ולהפוך אותם לדבר אחד.

את הדבר הזה הוא עושה בשכם, ואת מי הוא שולח לשכם? את יוסף. למה הוא שולח את יוסף לשכם? בואו נחזור לכל מה שראינו קודם. יוסף הוא זה שמחבר בין העולם הפנימי של יעקב לבין העולם החיצוני של עשיו. יוסף הוא כנגד הברית, הוא זה שמציל את רחל מהערילות של עשיו. הוא זה שיוצר את החיבור, הוא הלהבה שממשיכה את יעקב. יעקב אבינו יודע שיש לו תפקיד. הוא צריך לממש את כל הרעיון הגדול שהקב"ה דיבר עליו לאברהם אבינו, ליצחק אבינו – יעקב יודע, אני זה שאמור להוציא את זה אל הפועל. מי הבן אדם הכי מתאים כדי להוציא את זה אל הפועל? מי הבן אדם שיכול לעשות את החיבור הזה בצורה הכי שלימה? זה יוסף. עכשיו אתם מבינים מה זה "וישלחו מעמק חברון ויבא שכמה" – עמק חברון, בואו נניח את הדרשה של חז"ל רגע בצד, מה פירוש השם 'חברון'? יעקב אבינו שולח את יוסף מעמק חברון כדי שהוא יגיע לשכם ויחבר. יעקב אבינו אומר לו הנה, תראה, את כל מה שאני עשיתי עם האבנים אתה תעשה עכשיו עם האחים שלך. למה יעקב אבינו נתן לו כתונת פסים? זה סימן למלוכה. יוסף היה אמור להיות זה שמולך מעל האחים, ואנחנו נראה את זה בהמשך. ליוסף באמת היה מעמד מיוחד ביחס לכל שאר האחים, היה לו מעמד של מלך. חשבו אפילו לקבור אותו במערת המכפלה – על שאר האחים אף אחד לא העלה בדעתו, אבל יוסף כן. זה היה התפקיד שלו.

אבל, למרות כל האידיאל הגדול, והמקום הגדול שזה שכם, העולם עדיין לא מוכן לזה. ולכן מה אומרים האחים ליוסף? "המלך תמלך עלינו אם משל תמשל בנו"? לא הגיע הזמן. ומכאן מגיע הפילוג הגדול. וזה הכוונה 'מקום מוכן לפורענויות'. אם העולם היה ראוי לזה אז האחים היו מקבלים שם את מלכותו של יוסף, ואז עם ישראל היה נהפך לדבר אחד והיינו יכולים לדלג כנראה על כל הסיפור של שיעבוד מצרים.

אותו סיפור לגבי רחבעם. מלכות בית דוד נחלקה שם בשכם. למה דווקא בשכם? שם זה היה אמור לצאת אל הפועל. שכם זה המקום של הבירור – האם זה יוצא אל הפועל או לא יוצא אל הפועל. העולם ראוי לזה או לא ראוי לזה.

ופה אני רוצה עוד תוספת אחת קטנה לגבי העינוי של דינה. בשכם עינו את דינה – זה הדבר השלישי. זה קצת לא מתאים לשאר הדוגמאות. אצל יוסף אני מבין, היה פילוג בין יוסף לבין האחים. אצל רחבעם היה פילוג בין מלכות בית דוד למלכות ישראל. מה זה קשור לזה שעינו את דינה בשכם?

הרב בגנו – שיעור פרשת שבוע, פרשת וישלח. י"א כסלו תשע"ח

זה דבר מאוד מעניין. מי הייתה דינה? דינה הייתה הילד השביעי של לאה. רש"י²¹ מביא פה 'ואחר ילדה בת ותקרא את שמה דינה – דינה פירשו רבותינו שדנה לאה דין בעצמה. אם זה זכר לא תהיה אחותי כאחת השפחות, והתפללה עליו ונהפך לנקבה'. אז היה פה נס. בעצם היה אמור להיוולד בן שביעי ללאה, והוא נהיה בת. ובמקום זה נולד בן לרחל. הבן הזה שנולד לרחל זה היה יוסף. העובר הזה בעצם היה אמור להיות יוסף. רק לאה התפללה, והוא נהפך לבת, ורחל קיבלה את יוסף. זאת אומרת שדינה היא בעצם בעלת הגנים של יוסף. ודרך אגב, זה לא סתם – אחרי הרבה שנים במצרים, דינה ויוסף יחזרו ויתחברו אחד עם השני. אצל אסנת. חז"ל אומרים שלמה יוסף נשא את אסנת? היא זרקה את השרשרת שלה ויוסף הרים את זה והוא ראה שכתוב על זה 'אסנת בת דינה בת יעקב'. אז בסוף החיבור הזה חוזר. אז דינה בעצם הייתה אמורה להיות במקום יוסף. איך הגיע הסיפור שדינה נפלה בידיים של שכס בן חמור? בגלל שהיא יצאה. חז"ל אומרים שהדבר הזה בא כעונש ליעקב אבינו – ²²ר' חנינא בשם ר' אבא הכהן ברי' אליעזר פתח למס מרעהו חסד, מנעת חסד מן אחוך... לא ביקשת להשיאה למהול הרי היא נישאת לערל, לא ביקשת להשיאה דרך היתר הרי נישאת דרך איסור – ותצא דינה וגוי'. מה קורה כאן? חז"ל אומרים, בעצם הדבר הזה בא כעונש ליעקב אבינו על זה שהוא מנע את דינה מלהתחתן עם עשיו. ולכן קרה הסיפור הזה.

מה מונח בדבר הזה? יוסף היה שטנו של עשיו. היו לו הגנים האלו של החיבור בין שתי המערכות, וכך הוא יכול היה להילחם עם עשיו. דינה שהיא בעצם התאומה של יוסף, כנראה שזה גם כן היה התחום שלה, התחום של החיבור. וכשם שיוסף מסוגל להתמודד עם עשיו, כך גם דינה הייתה מסוגלת להתמודד עם עשיו. באיזו צורה? היא הייתה מתחתנת איתו והייתה יוצרת שם חיבור. היא הייתה הופעת את עשיו למהות. היא הייתה הופכת את עשיו ממנותק למחובר. ויעקב אבינו לא עשה את הדבר הזה ויכוון שהוא לא עשה את הדבר הזה, אז מה קורה? אז דינה מתענה בידיים של שכס בן חמור. במקום שהכתף תישא עליה את הראש, מה היא נושאת על עצמה? 'חמור'. וזאת הפורעות בעצמה, כי כאן בשכס היה צריך להתגלות חיבור מאוד גדול, דרך דינה. והחיבור הזה לא נעשה. העולם לא ראוי לזה עדיין. הוא מפחד. הוא לא נותן לדינה להתחתן עם עשיו. אז מה שקורה – קורה בדיוק להיפך. אז הפורענות וכל זה קורה בשכס. 'שכס' זה המקום של הבריור 'שי' כבוד מלכותו'. העולם ראוי לגלות את שם כבוד מלכותו או לא ראוי לגלות את שם כבוד מלכותו.

אם זה כראוי מצוין, אם זה לא ראוי אז חלילה לא עלינו, זה מה שקורה. רק עוד מילה לגבי הזמן שמוכן לפורענות. הזמן שמוכן לפורענות חודש אב. מה קרה בחודש אב – ²³אמר ריש לקיש בשעה

²¹ מקור כ"ג, רש"י בראשית, פרק ל', כ"א.

²² מקור כ"א, בראשית רבה פרשת וישלח, פרשה פ'.

²³ מקור כ"ד, תלמוד בבלי מסכת יומא, נ"ד :

שנכנסו נוכרים להיכל ראו כרובים המעורין זה בזה'. מחובקים. 'הוציאו לשוק ואמרו ואמרו ישראל הללו שברכתן ברכה וקללתן קללה, יעסקו בדברים הללו? הרי אתם יודעים שהכרובים זה היה דמות של איש ואישה. נער ונערה. 'מיד הזילום', זלזלו בעם ישראל שנאמר כל מכבדיה הזילוח כי ראו ערוותה'. בגלל הדבר הזה.

שואל הריטב"א שם שאלה גדולה.²⁴ 'הקשה הר"י מגאש, דהא במסכת בבא בתרא אמרינן שלא היו פניהם איש אל אחיו אלא כשהיו עושין רצונו של מקום. איך יכול להיות שהכרובים מעורים זה בזה בזמן החורבן. הרי הגמרא אומרת שהם היו מעורים זה בזה רק בזמן שישראל עושים רצונו של מקום, זמן וחורבן זה ודאי לא זמן שעושים רצונו של מקום. איך הדבר הזה קורה? ויש מתרצים דהטעם בכרובים דמשה. 'אבל הכא, בכרובים דצורתא שבכותלים תמיד היו מעורים'. הרי שלמה המלך עשה על הקירות בבית המקדש צורות של כרובים. והם תמיד היו מחובקים אחד עם השני. 'ותימה', שואל הריטב"א, 'דאם כן היכי אמרינן לעיל שהיו מראים להם כרובין דצורתא, להראות חיבתן לפני המקום'. הגמרא לפני כן מספרת שכשהיו עולים לרגל, אז היו גוללים את הפרוכת כדי שיהיה אפשר לראות בפנים את הכרובים מחובקים אחד בשני, 'ראו חיבתכן לפני המקום', ועל זה אומרת הגמרא שזה חלק שהגויים ראו וזלזלו. אז אם זה רק הכרובים היו חקוקים שם בכותלים, תמיד היו מעורין. מה זה 'מראה חיבתן לפני המקום?'. אלא על כרחך מדובר באמת על הכרובים של משה שהיו מחובקים אחד עם השני רק בזמן שהיו עושים רצונו של מקום, אז מה הפשט? אומר על זה הריטב"א, 'והנכון כמו שפירש הרא"ם ז"ל דהני נמי בנס היו מעורין עכשיו אלא שנעשה נס לרעה כדי לגלות ערוותן'. באמת היה נס, אבל הנס הזה היה נס לרעה כדי לגלות את ערוותם של עם ישראל. כך אומר הריטב"א. דברים קשים.

אנחנו מסיימים. בואו נראה מה אומר ר' צדוק; 'ולכך אמרו ז"ל שמצאו כרובים מעורים אף על פי שלא היו עושין רצונו של מקום. כי אז היה תוקף ריבוי שפע האור ולכך זכה יחזקאל למראות אלקים. ומי שזוכה באמת מקבל פירעון הטובה אז שזה עניין לידת משיח בתשעה באב'. כלומר, אומר ר' צדוק, תירוץ אחר. אתה יודע למה הכרובים היו מעורים? כי זה היה תשעה באב. תשעה באב זה יום מוכן לפורענות. זה יום שמוכן ומסוגל לפירעון אדיר של שפע. זה שקרו לנו כל החורבנות עד עכשיו בתשעה באב זה כי העולם עדיין לא היה ראוי לזה. אבל ביסודו של היום, זה יום שמיועד לגילוי אדיר. "קרא עלי מועד לשבור בחורי". רגע, אז זה מועד או לא מועד? התשובה היא כן, זה מועד, וזה עתיד להיות מועד גדול כמו שהנביא זכריה אומר "יהפוך לכם לששון ולשמחה". זה באמת יהפוך ליום ששון ולשמחה, כי זה יום אדיר.

²⁴ מקור כ"ה, ריטב"א מסכת יומא נד:

הרב בגנו – שיעור פרשת שבוע, פרשת וישלח. י"א כסלו תשע"ח

נסיים במה שאומר ר' לוי יצחק מברדיטשב על הקינה שאומרים בתשעה באב – 'אלי ציון ועריה כמו אישה בציריה וכבתולה חגורת שק על בעל נעוריה'. מה זה 'אלי ציון? אללי, מלשון קינה. תיללי. 'אלי ציון ועריה, כמו אישה בציריה, וכבתולה חגורת שק על בעל נעוריה'. שואל ר' לוי יצחק מברדיטשב, רגע, מילא כבתולה חגורת שק על בעל נעוריה זה באמת אני מבין, זה באמת טראגי, זה דבר נורא. בחורה שרק עכשיו התחתנה, בתולה חגורת שק – היא אפילו לא הספיקה להתייחד עם בעלה אחרי החופה והוא נרצח. זה באמת דבר נורא. אבל מה זה כמו אישה בציריה? אומר ר' לוי יצחק מברדיטשב, אתם יודעים, כשאישה הולכת ללדת בזמן הלידה היא צורחת שכואב לה, אבל בחדר ליד כולם מכינים את הפרחים. למה? כי זה חבלי לידה. כולם יודעים שהבכי הזה הוא זמני וכל הדבר הזה הוא בשביל לגלות משהו שהוא אדיר, משהו שהוא גדול. שפע חדש. מתפללים שלא תהיה שבירת הכלים, אבל הולך להתגלות פה שפע אדיר. זה הבכי של תשעה באב. כמו אישה בציריה. כי בעצם זה יום וזמן שמוכן לפירעון מאוד מאוד גדול. וכמו שתשעה באב זה כך, ככה גם שכם זה כך – זה מקום שמיועד לגילוי מאוד גדול – 'שם כבוד מלכותו'. זה החיבור שבין הראש לבין הידיים. בין הדעת לבין עולם המעשה. ומי שמקבל את שכם בנחלה זה הבן האהוב של יעקב אבינו, כי הוא זה שמסוגל לעשות את החיבור, הוא זה שבאמת מגיע לו המקום הזה, מגיע לו המקום שבו יתגלה החיבור הזה. אלא מה? כרגע העולם לא ראוי לזה, ולכן רק צרות יצאו לנו מהמקום הזה. אבל חלילה וחס, זה לא מקום שמוכן לצרות, זה מקום שמוכן להתגלות אדירה, רק העולם צריך להיות ראוי לזה. וזה אנחנו נזכה בעזרת ה'.